

Leszek ELAK

Akademia Sztuki Wojennej

l.elek@akademia.mil.pl

<https://orcid.org/0000-0002-5255-9768>

Marcin OSKIERKO

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie

moskierko@panschelm.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0003-3450-6037>

Sławomir ŻURAWSKI

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie

slawomir.zurawski@onet.pl

<https://orcid.org/0000-0001-9527-3391>

<https://doi.org/10.34739/dsd.2024.01.04>

OCHRONA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ W OBLICZU WOJNY HYBRYDOWEJ

ABSTRAKT: Celem artykułu jest ocena skuteczności działań podejmowanych na granicy polsko-białoruskiej w odpowiedzi na zagrożenia hybrydowe oraz zbadanie roli operacji „Tarcza Wschód” w zapewnieniu bezpieczeństwa granicy. Główny problem badawczy sformułowano następująco: Czy zastosowane środki ochronne i obronne są wystarczająco skuteczne i adekwatne do nowych zagrożeń hybrydowych? Do postawionego problemu badawczego postawiono hipotezę badawczą, która zakłada, że operacja „Tarcza Wschód” i inne zastosowane środki wzmocnienia ochrony granicy są skuteczne w przeciwdziałaniu zagrożeniom hybrydowym, jednak istnieją obszary wymagające dalszych działań i poprawy. Głównym wnioskiem z powyższej analizy jest fakt, iż sytuacja na granicy polsko-białoruskiej ujawniła potrzebę dalszego rozwijania i doskonalenia mechanizmów zarządzania kryzysowego, zarówno na poziomie lokalnym, jak i krajowym. Aby skutecznie przeciwdziałać przyszłym zagrożeniom hybrydowym, konieczne są dalsze badania i analizy. W badaniu zastosowano metody analizy literatury przedmiotu, w tym opracowań naukowych dotyczących wojny hybrydowej, strategii obronnych oraz migracji. Ponadto przeprowadzono analizę aktów prawnych, dokumentów rządowych oraz raportów.

SŁOWA KLUCZOWE: bezpieczeństwo, granica, migracja, ochrona, wojna hybrydowa

PROTECTION OF THE POLISH-BELARUSIAN BORDER IN THE FACE OF HYBRID WAR

ABSTRACT: The aim of the article is to assess the effectiveness of actions taken on the Polish-Belarusian border in response to hybrid threats and to examine the role of the “Shield East” operation in ensuring border security. The main research problem was: Are the applied protective and defensive measures sufficiently effective adequate to the new hybrid threats? In accordance with the research problem posed, a research hypothesis was formulated, which assumes that Operation :Shield East” and other measures used to strengthen border protection are effective in countering hybrid threats, but there are areas for further action and improvement. The main conclusion of the above analysis is that the situation on the Polish-Belarusian border has revealed the need for further development and improvement of crisis management mechanisms, both at the local and national level. Further research and analysis are needed to effectively counter future hybrid threats. The study used methods of analysis of the literature on the subject, including scientific studies on hybrid warfare, defense strategies and migration. In addition, legal acts, government documents and reports were analyzed.

KEYWORDS: security, border, migration, protection, hybrid warfare

WPROWADZENIE

W ostatnich latach granica polsko-białoruska stała się areną intensywnych działań o charakterze hybrydowym, które stanowią poważne wyzwanie dla bezpieczeństwa narodowego Polski i Unii Europejskiej. Zjawisko to nasiliło się szczególnie po kontrowersyjnych wyborach prezydenckich na Białorusi w 2020 roku, które doprowadziły do masowych protestów i represji wobec opozycji. Autorytarne rządy Alaksandra Łukaszenki w obliczu narastającej izolacji międzynarodowej posłużyły się migracją jako narzędziem nacisku na sąsiednie państwa, w szczególności Polskę, Litwę i Łotwę. Przemysłane sprowadzanie migrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki do Białorusi oraz ich masowe kierowanie na granicę z Polską stało się elementem skomplikowanej strategii wojny hybrydowej. Celem tych działań jest destabilizacja sytuacji wewnętrznej w Polsce, wywieranie presji na władze Unii Europejskiej oraz odwrócenie uwagi od problemów wewnętrznych Białorusi. W odpowiedzi na te wyzwania Polska podjęła szereg działań mających na celu wzmocnienie ochrony granicy, zarówno poprzez budowę fizycznych barier, jak i zwiększenie obecności sił bezpieczeństwa.

W niniejszym artykule przedstawiono polityczne uwarunkowania tego konfliktu, specyfikę granicy polsko-białoruskiej oraz środki podjęte w zakresie jej ochrony. Analiza ta pozwoli zrozumieć, jak sytuacja na granicy stała się kluczowym elementem współczesnych zmagania politycznych w Europie Wschodniej.

SPECYFIKA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ

Łączna długość granicy Polski z Białorusią wynosi 418 km. Ochroniana jest w sumie przez 19 placówek Straży Granicznej, z czego 12 stanowią placówki Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej na długości 247 km, a 7 – Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej (171 km). Dążąc do zwiększenia ochrony granicy państwowej, zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego, do działań na granicy z Białorusią skierowano odpowiednie siły: zaangażowano około 20 tys. mundurowych, w tym około 4 tys. funkcjonariuszy Straży Granicznej, około 14 tys. żołnierzy oraz około 2 tys. policjantów¹. Patrole piesze, przy użyciu pojazdów i statków powietrznych, nieustannie kontrolowały i monitorowały granicę, a na odcinkach przebiegających wzdłuż rzek i zbiorników wodnych do ochrony i zabezpieczenia granicy wykorzystywano jednostki pływające. Dodatkowo wykorzystywano wieże obserwacyjne wyposażone w kamery termowizyjne o dużym zasięgu, obserwacyjne pojazdy, przenośne termowizyjne kamery, przenośne zestawy perymetryczne oraz gogle noktowizyjne. Na niektórych odcinkach granicy państwowej – w pasie drogi granicznej ponownie utrzymywany jest pas orny, umożliwiający

¹ A. Wawrzusiszyn, *Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2022, nr 2 (33), s. 59.

szybkie stwierdzenie nielegalnego przekroczenia granicy. W celu dodatkowego zabezpieczenia odcinek granicy polsko-białoruskiej chronią zasieki z concertiny².

Wywoływanie konfliktu poniżej progu wojny stanowi efektywny sposób licznego zaangażowania sił i środków przeciwnika³. Zaś powodzenie operacji „Śluza” będącej próbą destabilizacji i osłabienia Unii Europejskiej miało zapewnić przemieszczenie przez Łukaszenkę na białoruską granicę dodatkowych sił Państwowej Straży Granicznej, jednostek podległych Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Ministerstwu Obrony zajmujących się zwalczaniem terroryzmu i ekstremizmu w strefie przygranicznej, jednostek o charakterze specjalnym posiadających na wyposażeniu karabiny snajperskie, maszynowe, wyborowe i granatniki RPG-7. Wszystkie działania białoruskich służb podległych Ministerstwu Spraw Wewnętrznych i Ministerstwu Obrony podejmowane były w reżimie podwyższonej gotowości bojowej, prowokując oraz zwiększając poziom napięcia i konfrontacji. Dotyczyły one realizacji zadań związanych z ochroną granicy, logistycznym zabezpieczeniem operacji, kontrolą i nadzorem nad przemieszczaniem się migrantów nad granicę, szturmowaniem zabezpieczeń technicznych po stronie polskiej, litewskiej i łotewskiej czy zakładaniem dla migrantów obozów polowych. Ponadto białoruskie służby udzielały technicznego wsparcia operacji, zakłócając łączność w strefie przygranicznej. Za pomocą dronów monitorowano położenie i przemieszczanie się polskich służb mundurowych. Wszystkie wykonywane zadania miały charakter niejawny, ponieważ funkcjonariusze białoruskich służb granicznych oraz białoruscy żołnierze nie mieli żadnych znaków rozpoznawczych⁴.

Odpowiedzialna za sprowadzanie migrantów na Białoruś była państwowa firma Centrum, zarządzana bezpośrednio przez syna białoruskiego dyktatora Wiktara Łukaszenkę, współpracująca z irackimi, libijskimi, syryjskimi i tureckimi biurami podróży. Ceny oferowanych na Białoruś jednodniowych wycieczek wahały się od 600 do 1000 dolarów.

Po przylocie z Bagdadu, Erbil, Sulaymaniah, Bejrutu, Damaszku i Istambułu do Mińska na lotnisku podczas kontroli granicznej migranci otrzymują białoruskie wizy, z lotniska autokarami przewożeni są do hoteli, skąd po kilku dniach białoruskie służby organizują ich bezpośredni transport na granicę⁵. Zdaniem Tadeusza Giczana, białoruskiego dziennikarza, dla Irakijczyków jest to „najtańszy, najszybszy, najbezpieczniejszy sposób, by dostać się do Unii Europejskiej”⁶ i starać się tam o azyl. Wcześniej jedynym wyjściem, jakie mieli, była podróż tirami przez Turcję, Bałkany do

² M. Oskierko, *Kryzys migracyjny na polsko-białoruskiej granicy państwowej*, [w:] *Zagrożenia wschodniej flanki NATO w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznego obszarów przygranicznych*, (red.) D. Dachowicz, L. Elak, Z. Ciekankowski, Wydawnictwo im. prof. Leszka J. Krzyżanowskiego Menedżerskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie, Chełm-Warszawa 2022, s. 208.

³ K. Wysocki, *Wpływ zarządzania refleksyjnego na eskalację kryzysu migracyjnego na granicy Białorusi z Unią Europejską*, „Cybersecurity and Cybercrime” 2024, t. 1(3), s. 6.

⁴ M. Gawęda, *Militaryzacja kryzysu granicznego po białorusku*, <https://defence24.pl/geopolityka/militaryzacja-kryzysu-granicznego-po-bialorusku-analiza> (28.08.2024).

⁵ M. Konieczny, *Operacja „Śluza” – kryzys uchodźczy związany z przerzutem nielegalnych migrantów przez polsko-białoruską granicę*, „Roczniki Administracji i Prawa” 2022, XX, z. 2, s. 98.

⁶ „Operacja Śluza”. *Białoruski dziennikarz ujawnia PAP kulisy tajnej akcji*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C935470%2Coperacja-sluza-bialoruski-dziennikarz-ujawnia-pap-kulisy-tajnej-akcji.html> (12.09.2024).

Węgier, a następnie do Austrii i Niemiec. Droga ta była bardzo kosztowna, niebezpieczna i skomplikowana. Na rysunku 1 przedstawiono szlak przelotu imigrantów do Białorusi.

Rysunek 1. Szlak przelotu imigrantów do Białorusi
Źródło: <https://www.bbc.com/news/59233244> (20.08.2024)

Dzięki opracowanej przez reżim Łukaszenki turystycznej ofercie mogą bezpiecznie, komfortowo, szybko oraz bardzo tanio dostać się do Unii Europejskiej. Ponadto mają zapewnioną wszechstronną pomoc ze strony władz białoruskich⁷.

PRZEBIEG SYTUACJI NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ W LATACH 2021-2024

Sami białoruscy pogranicznicy względem polskiej SG, Policji oraz żołnierzy Sił Zbrojnych RP intensyfikowali atmosferę nienawiści i agresji, stosując napaść słowną, rzucając kamieniami oraz przedmiotami, z których wydobywał się dym, przy użyciu petard próbowali ogłuszyć funkcjonariuszy i żołnierzy. W celu uniemożliwienia identyfikacji agresywnych osób żołnierze białoruscy oślepiali polskie służby silnym światłem stroboskopowym, świecili latarkami i laserem koloru zielonego.

Chcąc zwiększyć napięcie na granicy, poza bezpośrednią agresją na polskich funkcjonariuszy reżim Łukaszenki dokonywał różnorodnych prowokacji. Białoruscy żołnierze zdjęli z jednego ze swoich słupów granicznych tarczę z wizerunkiem godła państwowego i oddalili się z nią w głąb terytorium Białorusi. Po kilku godzinach wrócili i zaczęli fotografować miejsce zdarzenia. Po południu zgłoszono do Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej, że godło na białoruskim znaku zostało uszkodzone. W mediach ukazał się komunikat informujący o tym zajściu. Kolejnymi przykładami prowokacji białoruskich służb było oddanie w odstępie kilku godzin strzałów w powietrze z broni długiej na widok polskich patroli, a także wystrzelenie

⁷ M. Oskierko, *op. cit.*, s. 209.

pocisku z broni sygnałowej, który spadł po polskiej stronie granicy w pobliżu miejsca stałego posterunku na odcinku służbowej odpowiedzialności placówki SG w Białowieży⁸. W okolicach Terespoła w wyniku strzałów z broni pneumatycznej zniszczone zostały maszty oświetleniowe ustawione przez żołnierzy Wojska Polskiego. Kolejną prowokacją ze strony Białorusinów było wejście na terytorium RP trzech umundurowanych osób z bronią długą. Po próbie nawiązania kontaktu z nimi przez polski patrol, przeładowały one broń, a potem oddaliły się w kierunku Białorusi⁹.

W wyniku prowokacyjnych działań i ataków ze strony białoruskiej 2 września 2021 r. Polska wprowadziła stan wyjątkowy w pasie przygranicznym. Objął on 115 miejscowości w województwie podlaskim oraz 68 w województwie lubelskim, wzdłuż całej granicy polsko-białoruskiej¹⁰. 1 października 2021 roku, po wyrażeniu zgody przez Sejm na przedłużenie stanu wyjątkowego do 30 listopada, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał rozporządzenie w sprawie przedłużenia stanu wyjątkowego wprowadzonego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego¹¹. Następnie na mocy rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych i administracji Mariusza Kamińskiego od 1 grudnia 2021 r. do 1 marca 2022 wprowadzono czasowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi¹².

W związku z eskalacją kryzysu migracyjnego z Białorusią, stale narastającymi atakami na funkcjonariuszy Straży Granicznej, żołnierzy i policjantów oraz śmiercią żołnierza ugodzonego pod koniec maja 2024 r. nożem przez jednego z mężczyzn próbujących sforsować stalową zaporę, od 13 czerwca 2024 r. wprowadzono 90-dniowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej Polski z Republiką Białorusi. Długość strefy zakazu przebywania obejmuje 60,67 km granicy na odcinku położonym w zasięgu terytorialnym placówek Straży Granicznej w Narewce, Białowieży, Dubiczach Cerkiewnych oraz Czeremsze. Na odcinku około 44 km jej szerokość wynosi 200 m od linii granicy państwowej. Natomiast na odcinku około 16 km, położonym w rejonie rezerwatów przyrody, strefa jest szersza i wynosi około 2 km¹³. W związku z tym, szef MSWiA 9 września 2024 r.

⁸ S. Mościcki, *Prowokacje Białorusinów nie ustają*, Straż Graniczna, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9715,Prowokacje-Bialorusinow-nie-ustaja.html> (12.09.2024).

⁹ M. Oskierko, *op. cit.*, s. 213.

¹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego, Dz.U. 2021 r., poz. 1612, zgodnie z § 2.

¹¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 października 2021 r. w sprawie przedłużenia stanu wyjątkowego wprowadzonego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego, Dz.U. 2021 r., poz. 1788.

¹² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 listopada 2021 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2021 r., poz. 2193.

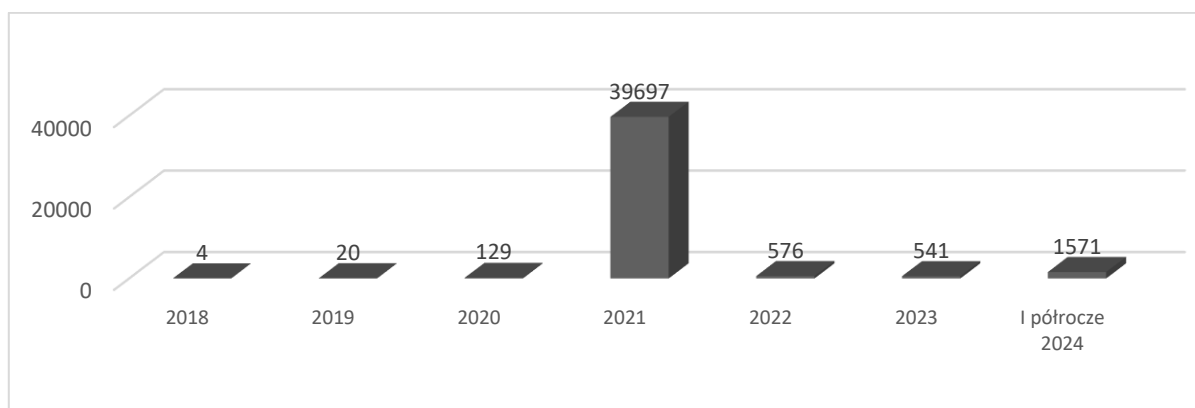
¹³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 12 czerwca 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2024 r., poz. 861.

podpisał rozporządzenie¹⁴, które przedłuża o kolejne 90 dni czasowy zakaz przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. Regulacja obowiązuje od 11 września 2024 r.¹⁵

Również Niemcy wprowadziły kontrole na swoich granicach wewnętrznych Unii Europejskiej, w tym na granicy z Polską, w ramach walki z nielegalną migracją. Decyzja ta jest odpowiedzią na rosnący napływ nielegalnych migrantów, szczególnie przez Polskę i Czechy. Kontrole mają na celu ograniczenie nielegalnych przekroczeń granicy i lepsze monitorowanie ruchu na niej.

Niemiecki minister spraw wewnętrznych ogłosił, że kontrole będą prowadzone w sposób elastyczny i na wybranych odcinkach granicy, co ma na celu zwiększenie bezpieczeństwa, ale jednocześnie uniknięcie pełnej blokady granicy¹⁶.

Obecna sytuacja na granicy polsko-białoruskiej jest nadal napięta, szczególnie w kontekście wzmożonych prób nielegalnych przekroczeń. Od początku roku odnotowano znaczny wzrost prób nielegalnego przedostania się na terytorium Polski z Białorusi. Ujawnione przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom na polsko-białoruskim odcinku granicy państwowej w poszczególnych okresach przedstawiono na wykresie 1.

Wykres 1. Ujawnione przekroczenia granicy państwowej wbrew przepisom na polsko-białoruskim odcinku granicy państwowej w latach 2018-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statystyki Straży Granicznej za rok 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024.

Migranci, którzy próbują przekroczyć granicę, pochodzą z różnych krajów, takich jak Syria, Irak, Iran, Nepal czy Algieria.

Z powodu wysokiej aktywności na niektórych odcinkach granicy, np. w rejonach Białowieży czy Dubicz Cerkiewnych, służby polskie spotykają się z atakami migrantów, którzy rzucają w patrole kamieniami czy płonącymi gałęziami. Mimo takich incydentów sytuacja jest

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 września 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi, Dz.U. 2024 r., poz. 1345.

¹⁵ *Strefa buforowa na granicy z Białorusią przedłużona o kolejne 90 dni*, <https://www.gov.pl/web/mswia/strefa-buforowa-na-granicy-z-bialorusia-przedluzona-o-kolejne-90-dni> (14.09.2024).

¹⁶ *Kontrole na granicy z Niemcami. „Grozi poważny spór z Polską”*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/kontrole-na-granicy-z-niemcami-grozi-powazny-spor-z-polska> (14.09.2024).

monitorowana, a strefa buforowa wprowadzona na części granicy pomogła w zmniejszeniu liczby prób przekroczeń.

Dodatkowo, na części granicy, szczególnie w rejonie Puszczy Białowieskiej, wprowadzono zakaz przebywania w celu wzmocnienia kontroli. Codziennie służby udaremniają próby forsowania stalowej bariery granicznej, a także zatrzymują osoby pomagające w nielegalnym przekraczaniu granicy.

MIGRACJA NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ JAKO ELEMENT WOJNY HYBRYDOWEJ

Nielegalna migracja stanowi istotne wyzwanie dla bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Z uwagi na swój dynamiczny charakter niejednokrotnie jest traktowana jako niebezpieczny element przepływów migracyjnych. Kontrola graniczna osób wjeżdżających na terytorium danego państwa stanowi jeden z najważniejszych elementów suwerenności państwowej. Z tego względu nielegalną migrację traktuje się jako atak na suwerenność państwa, która może stanowić zagrożenie dla zdolności państwa do sprawowania kontroli nad jego domeną przestrzenną i terytorialną¹⁷.

Pierwsze próby szantażu migracyjnego ze strony reżimu A. Łukaszenki miały miejsce już w 2002 roku, kiedy to w końcowej fazie negocjacji akcesyjnych między Polską a Unią Europejską pojawiła się ze strony Białorusi groźba wypuszczenia do Europy około 150 tysięcy migrantów, rzekomo przebywających na Białorusi. Kolejne groźby sprowadzania migrantów na granice białorusko-unijne z Polską, Litwą i Łotwą pojawiły się w latach 2010–2011, kiedy to po posiedzeniu Komitetu Granicznego Państwa Związkowego Białorusi i Rosji w odpowiedzi na zaostrenie sankcji unijnych gen. I. Raczkouski ostrzegł, że służba graniczna będzie koncentrować się na ochronie własnego terytorium, a nie na ochronie państw sąsiednich. Zauważalne wzmocnienie ochrony granicy miało wystąpić na białorusko-ukraińskim odcinku granicy państwowej kosztem jej odcinków z Polską, Litwą i Łotwą. Zdaniem służb granicznych Białorusi decyzja ta była podyktowana wzrostem przemytu, a także chęcią wyrównywania dysproporcji występujących w ochronie granicy. W opinii władz Białorusi graniczny odcinek z UE był lepiej strzeżony niż białorusko-ukraiński odcinek granicy państwowej¹⁸. Białoruski dziennikarz T. Giczan stwierdził, że opracowana w latach 2010–2011 „Operacja Śluza” miała za zadanie wymóc na Unii Europejskiej pomoc finansową, przeznaczoną na wzmocnienie granicy Białorusi¹⁹. Wraz z zapowiedzią osłabienia ochrony granicy państwowej, na Białorusi przeprowadzono intensywną kampanię medialną mającą na celu powiązanie nielegalnej migracji

¹⁷ A. Kukula, *Ochrona granicy państwowej przez siły zbrojne RP w warunkach nielegalnej migracji*, „Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono” 2022, nr 1 (1), s. 350.

¹⁸ N. Orłowska-Czyż, *Mińsk eskaluje zagrożenie na granicy białorusko-unijnej*, Analizy, Ośrodek Studiów Wschodnich, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-05-30/minsk-eskaluje-zagrozenie-nagranicy-bialorusko-unijnej> (17.08.2024).

¹⁹ M. Oskierko, *op. cit.*, s. 205.

z zagrożeniem terrorystycznym. W publicznych mediach informowano o przeprowadzonych przez służby bezpieczeństwa operacjach związanych z likwidacją zorganizowanych grup odpowiedzialnych za przerzut ludzi, wskazując jednocześnie, że nielegalni migranci są w większości powiązani z organizacjami terrorystycznymi.

Obecny kryzys migracyjny na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej: polsko-białoruskiej, litewsko-białoruskiej oraz łotewsko-białoruskiej wywołany był kryzysem politycznym związanym z wyborami prezydenckimi na Białorusi. W efekcie kolejnych sfałszowanych wyborów prezydenckich, które odbyły się 9 sierpnia 2020 r., A. Łukaszenka otrzymał 80,2% głosów. Na drugim miejscu, z poparciem 9,9%, uplasowała się jego główna kontrkandydatka – Swiatłana Cichanouska, która zaraz po ogłoszeniu wyborów w obawie przed prześladowaniami wyjechała na Litwę.

Kryzys na polsko-białoruskiej granicy państwowej jest narzędziem nacisku politycznego i geopolitycznego mającym dwie logiki: lokalną i globalną. Logika lokalna jest to interes Łukaszenki polegający na zmuszeniu Zachodu do ustępstw politycznych, zamrożeniu sankcji nałożonych na Białoruś i wyjściu jej z izolacji międzynarodowej. Ta logika jest całkowicie podporządkowana logice globalnej, czyli interesom Rosji, która narzuca UE i NATO swoje zasady gry, dążąc do ustanowienia nowego ładu świata²⁰.

Kryzys na granicy Białorusi z państwami UE i NATO można podzielić na dwie fazy. W pierwszej fazie operacji w 2020 roku litewska straż graniczna zatrzymała 80 osób, które nielegalnie przekroczyły granicę białorusko-litewską. W roku 2021 tylko na Litwie zatrzymano już ponad 4 tysiące osób²¹. W drugiej fazie operacji działania reżimu A. Łukaszenki zostały wymierzone głównie w Polskę. Poprzedzone zostały zmianami w białoruskim prawie dotyczącym przebywania w strefie granicznej. Białoruś złągodziła kodeks wykroczeń administracyjnych poprzez zniesienie m.in. kary za nielegalne przebywanie w strefie przygranicznej, a w czerwcu 2021 r. w trakcie kryzysu granicznego białoruskie MSZ poinformowało o zawieszeniu wykonywania umowy o readmisji z UE w odpowiedzi na nałożone przez nią sankcje²². Natomiast w sierpniu 2021 r. około 2100 osób próbowało siłowo przekroczyć polsko-białoruski odcinek granicy państwowej ochraniający przez Podlaski Oddział Straży Granicznej.

Latem 2021 r. na granicy zewnętrznej UE z Białorusią pojawiło się nowe zjawisko, które zostało skategoryzowane jako instrumentalizacja migracji. Ma ona wiele wymiarów i odbywa się na wielu poziomach²³. „Instrumentalizacja migrantów to sytuacja, w której państwo trzecie wywołuje nieuregulowane przepływy migracyjne do Unii, aktywnie zachęcając do przemieszania się obywateli państw trzecich na granice zewnętrzne, na swoje terytorium lub ze

²⁰ P. Usov, *Militaryzacja kryzysu migracyjnego* [w:] *Granica dyktatora. Polska i Białoruś wobec kryzysu granicznego*. Raport IV, (red.) J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, O. Shevchenko, P. Usov, K. Wańczyk, A. Papko, A. Pukszo, Uniwersytet Warszawski, Studium Europy Wschodniej, Warszawa 2021, s. 30.

²¹ M. Konieczny, *op. cit.*, s. 92.

²² K. Wysocki, *op. cit.*, s. 6-7.

²³ A. Nitszke, *Instrumentalizacja migracji. Proceduralizacja versus humanizacja polityki azylowej Unii Europejskiej*, „Politeja” 2024, nr 1(88/1), s. 243.

swojego terytorium, a następnie na te granice zewnętrzne, lub ułatwiając to przemieszczanie się, w przypadku gdy takie działania wskazują na to, że państwo trzecie zamierza zdestabilizować Unię lub państwo członkowskie, oraz gdy charakter takich działań może zagrozić podstawowym funkcjom państwa, w tym jego integralności terytorialnej, utrzymaniu porządku publicznego lub ochronie bezpieczeństwa narodowego”²⁴. Praktyka tzw. instrumentalizacji migrantów została wykorzystana przez reżim A. Łukaszenki do sprawdzenia zdolności Polski, Litwy i Łotwy do ochrony ich granic państwowych, a przy tym przetestowania skuteczności Unii Europejskiej w reagowaniu na tego typu napięcia i zagrożenia²⁵.

WZMOCNIENIA OCHRONY GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ

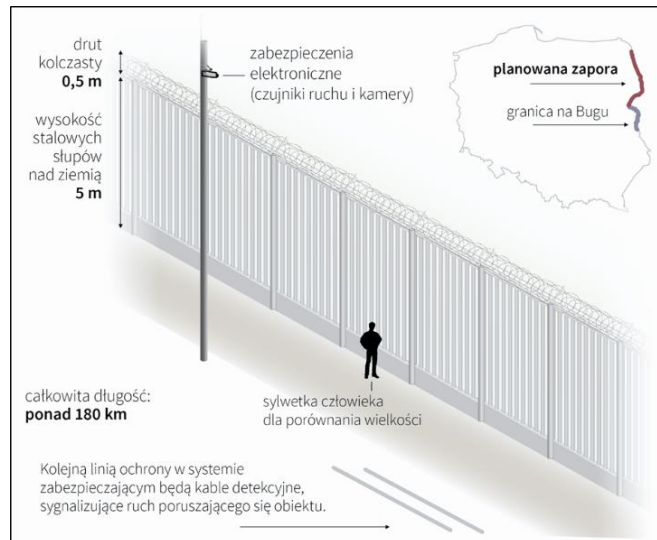
Z uwagi na systemowy charakter kryzysu migracyjnego związany z ciągłymi działaniami prowokacyjnymi i destabilizacyjnymi ze strony reżimu Łukaszenki na polsko-białoruskiej granicy państwowej zbudowano ogrodzenie graniczne o długości 187 km. Stanowiło ono strategiczną inwestycję państwową²⁶, a koszt budowy wyniósł państwo polskie 1,6 mld złotych – ponad 372 mln euro. Ogrodzenie graniczne zbudowane zostało na terenie województwa podlaskiego wzdłuż lądowej granicy z Białorusią. Na Lubelszczyźnie granica polsko-białoruska przebiega wzdłuż rzeki Bug, która stanowi naturalną zaporę, w związku z tym Straż Graniczna powołała zespół, który pracuje nad rozwiązaniami budowy wsparcia technicznego na rzekach.

System zabezpieczeń zapory składa się z kilku linii ochrony. Pierwszą jest bariera fizyczna w postaci masywnego ogrodzenia ze stali, o wysokości 5,5 metra: 5 metrów to stalowe słupy, zakończone półmetrowym zwojem drutu kolczastego zabezpieczającym przed przejściem na drugą stronę. Zapory nie będzie można sforsować przy użyciu narzędzi, drabin lub desek. Drugą linię ochrony w systemie zabezpieczającym granicę stanowią kable detekcyjne i czujniki sygnalizujące obecność poruszającego się obiektu. W kolejnej linii umieszczono kamery z funkcją wykrywania ruchu. Na rysunku 2 przedstawiono wizualizację zabezpieczeń na polsko-białoruskiej granicy państwowej.

²⁴ Wniosek. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie sytuacji instrumentalizacji w obszarze migracji i azylu, Strasburg, 14 XII 2021 r., COM(2021) 890 final.

²⁵ A. Gruszczak, *Kryzysy migracyjne w Europie po 2015 r.: zaściankowość w trzech odsłonach*, [w:] *Deinstytucjonalizacja polityk publicznych a wojna w Ukrainie i wyzwania migracyjne w Polsce*, (red.) K. Jasiołki, M. Pacek, wyd. Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2023, s. 237.

²⁶ Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej, Dz.U. 2021 poz. 1992.

Rysunek 2. Wizualizacja zabezpieczeń na polsko-białoruskiej granicy państwowej

Źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1060978%2Ccrusza-budowa-zapory-na-granicy-sg-zalezy-namaby-szkody-w-srodowisku-byly> (10.09.2024).

Ogrodzenie graniczne nie wyeliminowało całkowicie prób jego sforsowania oraz nielegalnego przekraczania polsko-białoruskiej granicy. To rozwiązanie utrudnia samo przejście nielegalnym migrantom oraz pozwala Straży Granicznej i żołnierzom odpowiednio wcześniej zareagować na próby sforsowania zapory. Na bagnach i rozlewiskach, w miejscach, gdzie taka zapora nie mogła powstać, na granicy rozmieszczono kilka warstw drutu kolczastego. W celu wzmocnienia istniejącego elektronicznego zabezpieczenia granicy państwowej Straż Graniczna podpisała umowę z firmą Telbud S.A., na kwotę ponad 125 mln zł. Przedmiotem umowy jest zaprojektowanie i instalacja dodatkowych kamer, lamp oświetlających teren oraz implementacja systemu do automatycznego weryfikowania alarmów²⁷. Kolejnym wzmocnieniem będzie dokonana przez firmę Polimex Mostostal S.A. na kwotę ponad 117 mln zł modernizacja istniejącej bariery fizycznej. Przedmiotem umowy jest zaprojektowanie i instalacja dodatkowych wzmocnień stalowych przęseł bariery²⁸.

Z uwagi na nasilające się na polsko-białoruskiej granicy państwowej działania hybrydowe, brutalne ataki na funkcjonariuszy Straży Granicznej, policji oraz wojska wprowadzony zostanie odrębny od umocnienia granicy z Białorusią, ale z nim skoordynowany program „Tarcza Wschód”, na który przeznaczono 10 mld zł. Według gen. Wiesława Kukuły, szefa Sztabu Generalnego WP, program zapewni odporność państwa, odstraszenie i przygotowanie do obrony rejonu przygranicznego. Jego zdaniem aspekt ten należy rozpatrywać nie tylko

²⁷ Podpisano umowę na modernizację bariery elektronicznej, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13468,Podpisano-umowe-na-modernizacje-bariery-elektronicznej.html> (6.08.2024).

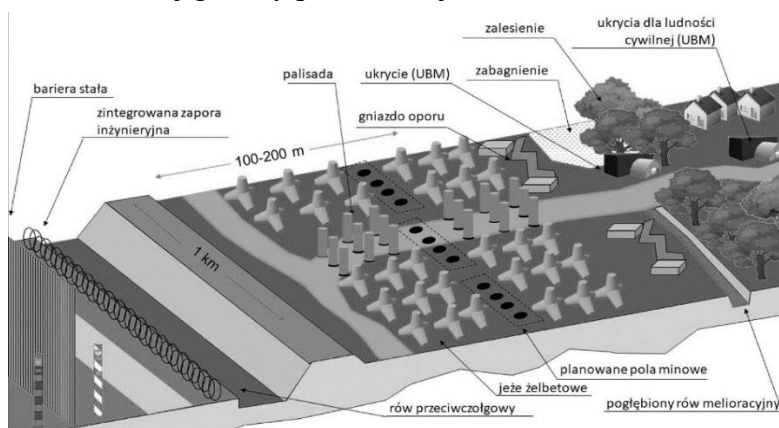
²⁸ Modernizacja bariery fizycznej na granicy z Białorusią, <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13474,Modernizacja-bariery-fizycznej-na-granicy-z-Bialorusia.html> (12.07.2024).

w kontekście konfliktu o dużej intensywności i o charakterze symetrycznym, ale również konfliktu asymetrycznego oraz hybrydowego²⁹.

W ramach „Tarczy Wschód” w ciągu czterech lat na 700-kilometrowym odcinku wschodniej granicy z Białorusią i północnej granicy z Rosją powstanie pas instalacji wojskowych, sięgający nawet do 50 km w głąb kraju, podnoszący poziom jej szczelności. Inwestycja ma realizować cztery podstawowe cele:

1. Zwiększyć zdolności przeciwzaskoczeniowe polskiej armii.
2. Ułatwić poruszanie się wojsk własnych wzdłuż linii granicznej.
3. Utrudnić penetrację granicy przez obce wojska.
4. Zwiększyć ochronę wojsk własnych i ludności cywilnej na tym terenie.

W celu zwiększenia zdolności przeciwzaskoczeniowych, w pasie przygranicznym zostanie wybudowana sieć masztów, które będą pełnić funkcję stacji bazowych dla systemów łączności i rozpoznania. Na masztach zostaną zainstalowane czujniki i kamery (np. akustyczne, noktowizyjne czy rejestrujące w podczerwieni), a dane z nich będą na bieżąco przekazywane do centrów operacyjnych, zajmujących się ich analizą. Instalacje naziemne mają być wsparte rozpoznaniem z powietrza, na każdym z poziomów – od taktycznych dronów krótkiego zasięgu, z których korzystają wojska lądowe i obrony terytorialnej, poprzez zwiad prowadzony przez siły powietrzne, aż po system rozpoznania satelitarnego. Uzyskany w ten sposób obraz sytuacyjny da Wojsku Polskiemu pełną informację w czasie rzeczywistym i pozwoli szybko reagować³⁰. Na rysunku 3 i 4 przedstawiono wizualizację zabezpieczeń pasa przygranicznego na polsko-białoruskiej granicy państwowej oraz wizualizację zabezpieczeń obszaru do 50 kilometrów na polsko-białoruskiej granicy państwowej.

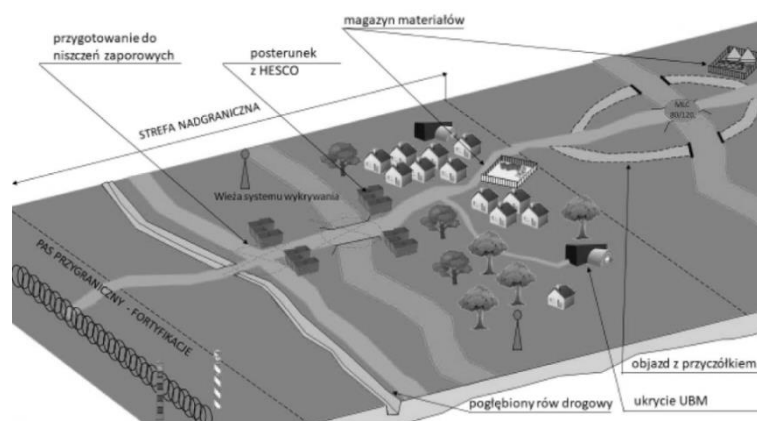

Rysunek 3. Program „Tarcza Wschód” – wizualizacja zabezpieczeń pasa przygranicznego na polsko-białoruskiej granicy państwowej

Źródło: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato> (10.09.2024).

²⁹ Tarcza Wschód – szczegóły dotyczące programu za 10 mld zł. Pierwsze instalacje mają powstać w 2025 roku, zakończenie projektu przewidziano na rok 2028, <https://www.infor.pl/prawo/nawosci-prawne/6616720,tarcza-wschod-szczegoly-dotyczace-programu-za-10-mld-zl-pierwsze-in.html#pierwsze-instalacje-w-ramach-tarczy-wschod-maja-powstac-w-2025-roku> (17.06.2024).

³⁰ M. Chilczuk, Tarcza Wschód – odstraszanie i obrona, <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41791?t=Tarcza-Wschod-odstraszanie-i-obrona> (10.09.2024).

Rysunek 4. Program „Tarcza Wschód” – wizualizacja zabezpieczeń obszaru do 50 kilometrów na polsko-białoruskiej granicy państwowej

Źródło: <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/tarcza-wschod-wzmocni-bezpieczenstwo-polski-i-wschodniej-flanki-nato> (10.09.2024).

Dzięki inwestycjom w infrastrukturę komunikacyjną wzdłuż linii granicznej zwiększy się mobilność wojsk odpowiedzialnych za jej obronę. Wojsko wraz z lokalnymi samorządami przygotuje m.in. miejsca przepraw przez przeszkody wodne czy dojazdy do przyczółków, a wybrane obiekty inżynierskie zostaną przystosowane do znacznych obciążeń. Nowe inwestycje drogowe na tym terenie będą realizowane z uwzględnieniem potrzeb prowadzenia ewentualnej operacji obronnej. Wojsko utworzy w regionie także m.in. osiem wysuniętych baz operacyjnych, które skrócą czas projekcji sił, czyli czas niezbędny do pełnego rozwinięcia sił wyznaczonych do prowadzenia operacji obronnej³¹.

Innego rodzaju instalacje mają natomiast maksymalnie utrudnić poruszanie się w tym terenie wojsk obcych, gdyby nastąpiło zbrojne naruszenie granicy. Będą to m.in. rowy przeciwołgowe, pogłębione rowy melioracyjne oraz obszary przygotowane do rozłożenia pól minowych. Część istniejącej infrastruktury drogowej zostanie przygotowana do szybkiego zniszczenia w razie wybuchu konfliktu. Wybudowane będą także magazyny sprzętu i materiałów, niezbędnych w przygotowaniu granicy do obrony w przededniu ewentualnego konfliktu i późniejszego prowadzenia operacji obronnej³².

Do programu „Tarcza Wschód” odniósł się gen. Stanisław Koziej, który uważa, że program powinien zostać zespolony z obroną przeciwlotniczą i przeciwrakietową oraz należy uzupełnić go o kwestie cyberbezpieczeństwa. Jego zdaniem „Tarcza Wschód” powinna uwzględnić koncepcję atakowania wojsk wroga w momencie, w którym ruszają one do agresji, a nie dopiero wtedy, gdy znajdują się na naszej granicy. Ponadto projekt ten powinien zostać uwzględniony w Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP i w Polityczno-Strategicznej Dyrektywie Obronnej³³. Natomiast zdaniem Krzysztofa Chochowskiego właściwe byłoby podjęcie aktywnych

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

³³ *Tarcza Wschód – szczegóły dotyczące programu..., op. cit.*

działań w infosferze, polegających na tworzeniu własnej informacji, aby móc przystąpić do działań wyprzedzających. Wykorzystując różne portale społecznościowe, należy informować potencjalnych chętnych do wyjazdu, że działania władz Białorusi są niezgodne z prawem, narażają na uszczerbek na zdrowiu oraz utratę życia. To właśnie w przestrzeni cybersfery powinna rozegrać się walka o świadomość³⁴.

PODSUMOWANIE

Ochrona granicy polsko-białoruskiej stała się kluczowym elementem bezpieczeństwa narodowego Polski w kontekście trwającej wojny hybrydowej. Działania reżimu Alaksandra Łukaszenki, w tym wykorzystywanie migrantów jako narzędzi presji na Unię Europejską, doprowadziły do eskalacji napięć na granicy. Polska w odpowiedzi na te zagrożenia wzmocniła ochronę granicy, budując fizyczne bariery, zwiększając liczebność służb granicznych i intensyfikując współpracę z sojusznikami w NATO i UE. Operacja „Tarcza Wschód” stanowiła kluczowy element tych działań, będąc odpowiedzią na zagrożenia hybrydowe.

Polska skutecznie zareagowała na zagrożenia hybrydowe, w tym na działania Białorusi, poprzez zintegrowane działania na poziomie krajowym i międzynarodowym. Operacja „Tarcza Wschód” oraz budowa barier fizycznych pokazały zdolność do szybkiej adaptacji i odpowiedzi na dynamicznie zmieniające się zagrożenia.

Sytuacja na granicy polsko-białoruskiej ujawniła potrzebę dalszego rozwijania i doskonalenia mechanizmów zarządzania kryzysowego, zarówno na poziomie lokalnym, jak i krajowym. Aby skutecznie przeciwdziałać przyszłym zagrożeniom hybrydowym, konieczne są dalsze badania i analizy. Pozwolą one na opracowanie nowych strategii, które uwzględnią zmieniające się formy wojny hybrydowej, z naciskiem na innowacyjne rozwiązania technologiczne i lepszą koordynację między agencjami rządowymi, dogłębną analizę operacji „Tarcza Wschód” oraz inne działania podjęte w celu zidentyfikowania mocnych stron oraz obszarów wymagających poprawy, a także na wzmocnienie zdolności analitycznych do przewidywania przyszłych zagrożeń, z uwzględnieniem zmieniającego się krajobrazu geopolitycznego oraz działań podmiotów państwowych i niepaństwowych.

Kontynuowanie badań w tych obszarach jest kluczowe dla zapewnienia długoterminowego bezpieczeństwa Polski oraz stabilności regionu.

³⁴ K. Chochowski, *Kryzys na granicy polsko-białoruskiej jako przejaw wojny hybrydowej. Zagadnienia administracyjnoprawne*, „Roczniki Nauk Społecznych KUL” 2021, t. 13, nr 4, s. 96.

BIBLIOGRAFIA

- Chilczuk Maciej. 2024. Tarcza Wschód – odstraszenie i obrona. W <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/41791?t=Tarcza-Wschod-odstraszenie-i-obrona>.
- Chochowski Krzysztof. 2021. „Kryzys na granicy polsko-białoruskiej jako przejaw wojny hybrydowej. Zagadnienia administracyjnoprawne”. *Roczniki Nauk Społecznych KUL*. 49(4): 81-99, DOI: <https://doi.org/10.18290/rns21494.8>.
- Gawęda Marcin. 2021. Militaryzacja kryzysu granicznego po białorusku. W <https://defence24.pl/geopolityka/militaryzacja-kryzysu-granicznego-po-bialorusku-analiza>.
- Gruszczak Artur. 2023. Kryzysy migracyjne w Europie po 2015 r.: zaściankowość w trzech odsłonach. W *Deinstytucjonalizacja polityk publicznych a wojna w Ukrainie i wyzwania migracyjne w Polsce*, (red.) K. Jasiołki, M. Pacek. Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego.
- Konieczny Marcin. 2022. „Operacja «Śluza» – kryzys uchodźczy związany z przerzutem nielegalnych migrantów przez polsko-białorską granicę”. *Roczniki Administracji i Prawa*. XX, z. 2: 89-102, DOI: 10.5604/01.3001.0016.0948.
- Kukuła Arkadiusz. 2022. „Ochrona granicy państwowej przez siły zbrojne RP w warunkach nielegalnej migracji”. *Zeszyty Naukowe Pro Publico Bono*. Nr 1 (1): 345-356, DOI: 10.5604/01.3001.0016.1990.
- Modernizacja bariery fizycznej na granicy z Białorusią. W <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13474,Modernizacja-bariery-fizycznej-na-granicy-z-Bialorusia.html>.
- Mościcki Szymon. 2022. Prowokacje Białorusinów nie ustają, Straż Graniczna. W <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/9715,Prowokacje-Bialorusinow-nie-ustaja.html>.
- Nitzke Agnieszka. 2024. „Instrumentalizacja migracji. Proceduralizacja versus humanizacja polityki azylowej Unii Europejskiej”. *Politeja* 1(88/1): 239-251. W <https://doi.org/10.12797/Politeja.20.2024.88.1.14>.
- Orłowska-Czyż Natalia. 2012. Mińsk eskaluje zagrożenie na granicy białorusko-unijnej. Analizy, Ośrodek Studiów Wschodnich. W <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-05-30/minsk-eskaluje-zagrozenie-nagranicy-bialorusko-unijnej>.
- „Operacja Śluza”. Białoruski dziennikarz ujawnia PAP kulisy tajnej akcji. W <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C935470%2Coperacja-sluza-bialoruski-dziennikarz-ujawnia-pap-kulisy-tajnej-akcji.html>.
- Oskierko Marcin. 2022. Kryzys migracyjny na polsko-białoruskiej granicy państwowej. W *Zagrożenia wschodniej flanki NATO w aspekcie bezpieczeństwa wewnętrznych obszarów przygranicznych*, 201-220, (red.) D. Dachowicz, L. Elak, Z. Ciekanowski. Wydawnictwo im. prof. Leszka J. Krzyżanowskiego Menedżerskiej Akademii Nauk Stosowanych w Warszawie.
- Podpisano umowę na modernizację bariery elektronicznej. W <https://www.strazgraniczna.pl/pl/aktualnosci/13468,Podpisano-umowe-na-modernizacje-bariery-elektronicznej.html>.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 12 czerwca 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. *Dz.U.* 2024 r., poz. 861.

- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 września 2024 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. Dz.U. 2024 poz. 1345.
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 30 listopada 2021 r. w sprawie wprowadzenia czasowego zakazu przebywania na określonym obszarze w strefie nadgranicznej przyległej do granicy państwowej z Republiką Białorusi. Dz.U. 2021 r., poz. 2193.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 października 2021 r. w sprawie przedłużenia stanu wyjątkowego wprowadzonego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego. Dz.U. 2021 r., poz. 1788.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 września 2021 r. w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze części województwa podlaskiego oraz części województwa lubelskiego. Dz.U. 2021 r., poz. 1612.
- Tarcza Wschód – szczegóły dotyczące programu za 10 mld zł. Pierwsze instalacje mają powstać w 2025 roku, zakończenie projektu przewidziano na rok 2028. W <https://www.infor.pl/prawo/nowosci-prawne/6616720,tarcza-wschod-szczegoly-dotyczace-programu-za-10-mld-zl-pierwsze-in.html#pierwsze-instalacje-w-ramach-tarczy-wschod-maja-powstac-w-2025-roku>.
- Usov Paweł. 2021. Militaryzacja kryzysu migracyjnego. W Granica dyktatora. Polska i Białoruś wobec kryzysu granicznego. Raport IV, (red.) J.M. Nowakowski, J. Olędzka, M. Rust, O. Shevchenko, P. Usov, K. Wańczyk, A. Papko, A. Pukszo. Uniwersytet Warszawski, Studium Europy Wschodniej.
- Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o budowie zabezpieczenia granicy państwowej, Dz.U. 2021, poz. 1992.
- Wawrzusiszyn Andrzej. 2020. „Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski”. Nowa Polityka Wschodnia 2 (33): 45-65.
- Wniosek. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie sytuacji instrumentalizacji w obszarze migracji i azylu, Strasburg, 14 XII 2021 r., COM(2021) 890 final.
- Wysocki Krzysztof. 2024. Wpływ zarządzania refleksyjnego na eskalację kryzysu migracyjnego na granicy Białorusi z Unią Europejską. Cybersecurity and Cybercrime 1(3): 1-24.